G'AFUR G'ULOM IJODIDA INSONPARVARLIK VA XALQPARVARLIK G'OYALARI

Termiz davlat pedagogika instituti
O'zbek tili va adabiyoti kafedrasi o'qituvchisi
Prof: ***Parda Alimov***
Termiz davlat pedagogika instituti talabasi
Shayqulova Gavhar

Annotatsiya: Maqolada G'afur G'ulom ijodida insonparvarlik va xalqparvarlik g'oyalarining badiiy talqini tahlil qilinadi. Adib asarlarida inson qadr-qimmati, mehr-oqibat, adolat, xalq turmushi va ijtimoiy hayot bilan bog'liq masalalarning qanday ifodalangani yoritiladi. Shuningdek, G'afur G'ulomning she'riy va nasriy merosida oddiy inson taqdiri, xalq manfaatlari hamda jamiyat taraqqiyoti bilan bog'liq qarashlar badiiy misollar asosida ochib beriladi. Maqola natijasida adib ijodining asosiy g'oyaviy yo'nalishlaridan biri sifatida insonparvarlik va xalqparvarlik tamoyillari muhim o'rin egallashi asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: G'afur G'ulom, insonparvarlik, xalqparvarlik, o'zbek adabiyoti, badiiy talqin, inson qadr-qimmati, mehr-oqibat, adolat, ijtimoiy hayot, oddiy inson obrazi.

Annotation: This article analyzes the artistic interpretation of humanistic and people-oriented ideas in the works of G'afur G'ulom. It examines how the writer portrayed human dignity, compassion, justice, the life of ordinary people, and important social issues. The study also highlights how, in the poetic and prose heritage of G'afur G'ulom, the fate of common people, public interests, and ideas related to social development are expressed through artistic examples. The article

concludes that humanism and devotion to the people occupy a central place among the main ideological principles of the writer's творчество.

Keywords: G'afur G'ulom, humanism, people-oriented ideas, Uzbek literature, artistic interpretation, human dignity, compassion, justice, social life, common people.

Kirish: O'zbek adabiyoti taraqqiyotida G'afur G'ulom ijodi alohida o'rin tutadi. Uning badiiy merosi milliy adabiyotimizda inson ruhiyati, xalq hayoti, davr muammolari hamda ijtimoiy adolat masalalarini teran aks ettirgani bilan ahamiyatlidir. Adib asarlarining g'oyaviy-badiiy asosini insonparvarlik va xalqparvarlik tamoyillari tashkil etadi. Zero, G'afur G'ulom ijodida inson shaxsining qadr-qimmati, uning orzu-intilishlari, ruhiy kechinmalari, jamiyatdagi o'rni hamda xalq manfaatlari bilan bog'liq masalalar markaziy mavzulardan biri sifatida namoyon bo'ladi.

XX asr o'zbek adabiyotining muhim namoyandalaridan biri bo'lgan G'afur G'ulom o'z asarlarida murakkab tarixiy davr manzarasini yaratish bilan bir qatorda, ana shu davrda yashagan insonlarning ichki olami va turmush haqiqatini badiiy jihatdan ishonarli ifodalashga muvaffaq bo'lgan. Ayniqsa, uning she'riy va nasriy asarlarida oddiy mehnatkash inson obrazi, xalqning ma'naviy dunyosi, turmush tashvishlari, ezgu orzu-umidlari hamda insoniy munosabatlarning nozik qirralari chuqur tasvirlanadi. Shu jihatdan qaralganda, adib ijodi nafaqat estetik hodisa, balki muayyan ijtimoiy-ma'naviy tafakkur mahsuli sifatida ham qimmatlidir.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili: Mavzuga oid ilmiy qarashlar tahlili shuni ko'rsatadiki, G'afur G'ulom ijodi o'zbek adabiyotshunosligida ko'p qirrali badiiy hodisa sifatida tadqiq etilgan. Adibning she'riyati va nasriy merosiga bag'ishlangan ilmiy ishlarda, asosan, uning davr ruhi bilan bog'liqligi, xalq

hayotining haqqoniy tasviri, badiiy til mahorati hamda inson ruhiyatini aks ettirishdagi o'ziga xos uslubi alohida e'tirof etiladi. Ayniqsa, G'afur G'ulom asarlarining g'oyaviy negizida insonparvarlik va xalqparvarlik tamoyillari muhim o'rin egallashi ko'plab tadqiqotlarda qayd etilgan.

O'zbek adabiyotshunosligida Ozod Sharafiddinov, Ibrohim G'afurov, Naim Karimov kabi olimlarning ilmiy qarashlarida G'afur G'ulom ijodining inson va jamiyat munosabatlarini aks ettirishdagi ahamiyati yoritilgan. Ushbu tadqiqotlarda adibning badiiy tafakkuri markazida oddiy inson taqdiri, uning ma'naviy olami, mehnatkash xalqning orzu-intilishlari va tarixiy jarayonlardagi o'rni turishi ta'kidlanadi. Xususan, adibning nasriy asarlarida xalq hayotining ichki harakati, ruhiy ziddiyatlari va hayotiy haqiqatlarining badiiy umumlashma darajasiga ko'tarilgani ilmiy jihatdan asoslangan.

Tadqiqotlarda, ayniqsa, Shum bola qissasi alohida e'tibor markazida turadi. Mazkur asar yuzasidan olib borilgan ilmiy izlanishlarda xalq hayoti, ijtimoiy tengsizlik, bolalar taqdiri, insoniy mehr va hayotga chidamlilik masalalari tahlil qilingan. Adabiyotshunoslar asarda insonparvarlik g'oyasi yetim bola taqdiri orqali, xalqparvarlik esa xalq turmushining tabiiy va samimiy tasviri orqali namoyon bo'lishini ta'kidlaydilar. Shu bilan birga, G'afur G'ulom she'riyati bo'yicha olib borilgan tadqiqotlarda ham inson sha'ni, adolat, vatanparvarlik, mehr-oqibat va xalq manfaatlari bilan bog'liq g'oyalar yetakchi badiiy mezonlardan biri sifatida talqin etiladi. Shu o'rinda ta'kidlash joizki, mavjud ilmiy adabiyotlarda G'afur G'ulom ijodining turli jihatlari keng o'rganilgan bo'lsa-da, insonparvarlik va xalqparvarlik g'oyalarining o'zaro uyg'unligi, ularning badiiy-estetik tizimdagi yaxlit namoyon bo'lishi masalasi hali ham alohida tadqiqotni talab qiladi. Mazkur

maqola aynan shu jihatni yoritishga qaratilgani bilan mavzuning ilmiy dolzarbligini belgilaydi.

Tadqiqot metodologiyasi: Mazkur maqolada G'afur G'ulom ijodida insonparvarlik va xalqparvarlik g'oyalarining badiiy ifodalanish xususiyatlarini tadqiq etishda bir-birini to'ldiruvchi bir necha ilmiy metodlardan foydalanildi. Avvalo, adibning she'riy va nasriy asarlarini o'rganishda tarixiy-qiyosiy metod asos qilib olindi. Ushbu metod orqali G'afur G'ulom yashab ijod qilgan davrning ijtimoiy-siyosiy muhiti, xalq hayotidagi o'zgarishlar hamda mazkur omillarning asarlar g'oyaviy yo'nalishiga ta'siri tahlil qilindi. Bu esa adib ijodidagi inson va xalq taqdiri masalasini tarixiy jarayonlar bilan uzviy bog'liq holda ko'rib chiqish imkonini berdi. Tadqiqot jarayonida matn tahlili metodi muhim o'rin egalladi. Ushbu metod yordamida adibning ayrim she'rlari, hikoyalari va qissalaridagi obrazlar tizimi, badiiy detallar, til vositalari hamda kompozitsion unsurlar o'rganildi. Xususan, inson qadr-qimmati, mehr-oqibat, adolat, xalq turmushi va oddiy inson taqdiriga oid g'oyalar matnning ichki tuzilishi asosida tahlil etildi. Bunda badiiy asarning mazmuni bilan shakli o'rtasidagi uzviy bog'liqlik alohida e'tiborga olindi. Shuningdek, maqolada germenevtik yondashuvdan ham foydalanildi. Mazkur metod orqali G'afur G'ulom asarlarida aks etgan insonparvarlik va xalqparvarlik g'oyalarining ichki ma'no qatlamlari, ramziy ifodalar hamda muallifning estetik niyatini ochib berishga harakat qilindi. Bu yondashuv adibning badiiy tafakkurida inson va jamiyat munosabatlari qanday talqin qilinganini chuqurroq anglash imkonini yaratdi. Bundan tashqari, tadqiqot davomida tizimli tahlil metodi qo'llanib, G'afur G'ulom ijodidagi insonparvarlik va xalqparvarlik g'oyalari alohida hodisa sifatida emas, balki adib badiiy olamining o'zaro bog'liq va yaxlit tarkibiy qismi sifatida o'rganildi. Shu tariqa

tadqiqot metodologiyasi mavzuni har tomonlama yoritish, adib asarlarining g'oyaviy-badiiy mohiyatini ilmiy asosda ochib berishga xizmat qildi.

Tahlil, natija va mulohaza: G'afur G'ulom ijodini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, adib badiiy tafakkurining markazida inson va xalq taqdiri masalasi turadi. Uning asarlarida insonparvarlik g'oyasi, avvalo, inson shaxsini ulug'lash, uning ichki dunyosi, ruhiy kechinmalari, hayotdagi o'rni va qadr-qimmatini tasvirlash orqali namoyon bo'ladi. Adib uchun inson — shunchaki badiiy obraz emas, balki murakkab ijtimoiy muhitda yashayotgan, kurashayotgan va o'zligini saqlashga intilayotgan ma'naviy mavjudotdir. Shu sababli yozuvchi asarlarida inson qalbining nozik kechinmalari, mehr-oqibat, adolat va hayotga muhabbat kabi umuminsoniy qadriyatlar yetakchi o'rin egallaydi.

Xususan, Shum bola qissasida bosh qahramon timsolida oddiy xalq farzandining murakkab taqdiri badiiy ifodasini topadi. Asarda yetim bolaning turmush qiyinchiliklari, hayot sinovlari va ijtimoiy muhit bilan to'qnashuvi tasvirlanar ekan, muallif uning qalbidagi tabiiy poklik, yashashga intilish va insoniylik fazilatlarini alohida ta'kidlaydi. Mazkur asarda insonparvarlik faqat qahramonga achinish hissi orqali emas, balki uning taqdiri orqali jamiyatdagi ijtimoiy tengsizlik, hayotiy murakkabliklar va xalq turmushining real manzarasini ko'rsatish orqali namoyon bo'ladi.

Adib ijodidagi xalqparvarlik g'oyasi esa xalq hayotining tabiiy, samimiy va hayotiy tasviri orqali ifodalanadi. G'afur G'ulom xalqni badiiy asarning fonida turuvchi omma sifatida emas, balki tarix yaratuvchi, hayotning asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida talqin qiladi. Uning she'riy va nasriy merosida oddiy mehnatkash insonlarning kundalik turmushi, orzu-intilishlari, dardu

quvonchlari, ma'naviy olami va hayot falsafasi katta mehr bilan tasvirlangan. Bu holat adibning xalq ruhiyatini chuqur his etganini va xalq manfaatlarini badiiy tafakkur markaziga olib chiqqanini ko'rsatadi.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, G'afur G'ulom ijodida insonparvarlik va xalqparvarlik g'oyalari bir-biridan ajralgan holda emas, balki o'zaro uzviy bog'liq holda namoyon bo'ladi. Inson taqdiri xalq hayotidan tashqarida tasvirlanmaydi, xalq hayoti esa alohida insonlarning qismati orqali ochib beriladi. Ana shu badiiy uyg'unlik adib asarlarining g'oyaviy qudratini belgilaydi.

Xulosa va takliflar: Xulosa qilib aytganda, G'afur G'ulom ijodida insonparvarlik va xalqparvarlik g'oyalari adib badiiy tafakkurining yetakchi tamoyillaridan biri sifatida namoyon bo'ladi. Uning she'riy va nasriy asarlarida inson qadr-qimmati, mehr-oqibat, adolat, xalq turmushi va oddiy inson taqdiri yuksak badiiy mahorat bilan tasvirlangan. Adib asarlarida inson hayoti alohida qadriyat sifatida talqin qilinib, xalqning ruhiy dunyosi, orzu-intilishlari hamda tarixiy qismati badiiy umumlashma darajasiga ko'tarilgan. Shu jihatdan, G'afur G'ulom ijodi nafaqat muayyan davr ijtimoiy hayotining badiiy ifodasi, balki umuminsoniy qadriyatlarni targ'ib etuvchi boy ma'naviy meros sifatida ham alohida ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, G'afur G'ulom asarlarida insonparvarlik va xalqparvarlik g'oyalari bir-biri bilan uzviy bog'liq holda namoyon bo'ladi. Inson shaxsiga hurmat, uning taqdiri va ichki kechinmalariga e'tibor xalq manfaatlari, ijtimoiy adolat va ma'naviy taraqqiyot masalalari bilan uyg'unlashib ketadi. Bu esa adib ijodining g'oyaviy-estetik qudratini belgilovchi muhim omillardan biridir. Takliflar sifatida shuni ta'kidlash mumkinki, G'afur G'ulom ijodidagi insonparvarlik va xalqparvarlik masalalarini zamonaviy

adabiyotshunoslik metodlari asosida yanada chuqurroq o‘rganish maqsadga muvofiqdir. Xususan, adibning alohida asarlari misolida ushbu g‘oyalarning poetik talqinini maxsus tadqiq etish, ularni bugungi davr ijtimoiy-ma’naviy jarayonlari bilan qiyosiy tahlil qilish dolzarb ilmiy yo‘nalishlardan biri bo‘lib qoladi. Shuningdek, G‘afur G‘ulom asarlarini oliy ta’lim va maktab adabiyot darslarida insoniy qadriyatlar, ma’naviy tarbiya va milliy tafakkurni shakllantirish nuqtayi nazaridan kengroq qo‘llash muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Erkin Vohidov — “She’riyat haqida o‘ylar”, Toshkent, 1998-yil.
2. Abdulla Qahhor — “Sarob”, Toshkent, 1977-yil.
3. Hamid Olimjon — “O‘zbek she’riyati masalalari”, Toshkent, 1965-yil.
4.Mardonova Lobar Umaraliyevna. (2024). TARIXIY MANBALARDA AMIR TEMUR OBRAZINING BADIIY TALQINLARI. IMRAS, 7(6), 56–60.
5. Mardonova Lobar Umaraliyevna, & Xonimova Maryam. (2024). BUYUK ZAMONDOSHLAR, MANGU YASHAGAY. *PEDAGOGS*, *57*(1), 132–138.
6. Mukhtarova, M. S., Namozova, S. B., & Mardonova, L. U. (2023). A Lyrical View of History. *Journal of Law and Sustainable Development*, *11*(12), e2676.
7. Zafariddin, Temirov, and Xujanova Nasiba. "The Triumph of Light Over Darkness." *American Journal of Research in Humanities and Social Sciences*, vol. 33, 20 Feb. 2025, pp. 34-37.
8. Dilshoda, A. (2025). MUHAMMAD YUSUF IJODINING ADABIYOTIMIZDA TUTGAN O‘RNI. Global Science Review, 1(1), 388-392.
9. Xurramovna, Q. G., & To‘raqulovna, D. M. (2025, December). “FARHOD VA SHIRIN” DOSTONIDAGI ONOMOSTIK BIRLIKLARNING BADIIY-POETIK

AHAMIYATI. In *INTERNATIONAL CONFERENCE ON SUPPORT OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION.* (Vol. 1, No. 5, pp. 58-61).

10. Saidmuradova, S., & Madina, T. L. (2024). ALISHER NAVOIY SHE'RIYATI POETIKASI. *PEDAGOGS*, *57*(1), 147-152.

11. Farida, X., To'xtayeva, D., Murtazayeva, M., & Abdurahmonova, D. (2025). SAB'AI SAYYOR" DOSTONINING BOBLARI BO'YICHA TAVSIFI. *Shokh Articles Library*, *1*(2).